

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТА ДІЯЛЬНІСНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Тетяна ПАШАНОВА,

*методист кафедри дошкільної та початкової освіти комунального закладу
«Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»;*

Альона ЯНОВСЬКА,

*учитель початкових класів
навчально-виховного об'єднання «Тишківська загальноосвітня школа
I-III ступенів - дошкільний навчальний заклад» Новомиргородської міської ради
Кіровоградської області*

Модернізація змісту освіти в Україні, зокрема запровадження Концепції «Нова українська школа» й Державного стандарту початкової освіти, вимагає змін до змісту, форм та методів здійснення освітнього процесу у початковій школі.

У Законі України «Про освіту» зазначено, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації *компетентностей*, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу [2]. Для її досягнення мають бути створені умови для формування не тільки знань, а й ключових компетентностей учнів, визначених Державним стандартом початкової освіти.

Відповідно до загальної мети освіти найціннішим результатом початкової освіти є: здорова дитина, мотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя: це учень/учениця, які вміють вчитися з різних джерел і критично оцінювати інформацію [3].

Проаналізувавши нормативно-правові засади функціонування Нової української школи, можемо говорити про те, що вони вимагають переоцінки традиційних методів навчання, які до сьогодні вважалися ефективними.

Важливими для педагогічної спільноти є дослідження Н. Бібік, яка зазначає, що головними стимулами пізнавальної активності молодших школярів на заняттях є: успіх, заохочення, можливість продемонструвати знання, життєвий досвід; можливість мати престижну роль у грі, у спілкуванні; наявність ситуацій проведення дослідів, а також можливість маніпулювати предметами, діяти з ними. Гальмувальний ефект на активність учнів молодших класів мають: роль пасивного слухача; повторюваність змісту; одноманітність методичних прийомів; відсутність заохочення; відсутність особистої уваги; використання недоступної інформації тощо [4].

О. Савченко акцентувала увагу на тому, що проблеми особливого ставлення вчителів до гри в освітньому процесі закладалися у радянській освіті, адже «майбутні педагоги навчалися за схемою: у дитячому садку діти граються, а в школі - вчать, щоб підготуватися до життя, а після школи - працюють. Різка розмежування видів діяльності за місцем перебування людини ніби узаконило в свідомості педагогів однобічність поведінкової і пізнавальної сфер школяра» [8].

Із запровадженням Концепції «Нова українська школа» у в арсеналі вчителів початкових класів з'явилась нова освітня стратегія, що базується на інтегративному підході «навчання через гру». Цей підхід поєднує зорієнтоване на дитину, супроводжувальне та зорієнтоване на вчителя навчання відповідно до характеристик ігрового досвіду та поєднує в собі активне та експериментальне навчання, навчання керованих відкриттів, навчання за запитом, проблемне навчання, проектне навчання, Монтесорі педагогіку. У своїй єдності за допомогою гри вони забезпечують створення навчального досвіду школяра, що є значущим, активним, стійким, соціальним та радісним, також сприяють успішному розвитку в учнів початкових класів когнітивних, творчих, емоційних, фізичних та соціальних умінь [7].

Новий зміст освіти, заснований на формуванні ключових та предметних компетентностей, потрібних для самореалізації особистості в суспільстві, натомість запам'ятовуванню фактів та понять. Компетентності у більшості джерел та різними науковцями тлумачаться по-різному. Але «спільними для всіх компетентностей залишаються такі вміння як: вміння читати і розуміти прочитане; вміння висловлювати думку усно і письмово; критичне і системне мислення; здатність логічно обґрунтовувати позицію; ініціативність; творчість; вміння вирішувати проблеми; оцінювати ризики; вміння конструктивно керувати емоціями; застосовувати емоційний інтелект; здатність до співпраці в команді» [4].

Ефективність та перспективність використання конструктора LEGO в освітньому процесі початкової школи визначається широкими освітніми можливостями, а саме: багатофункціональністю, технічними та естетичними характеристиками, використанням у різних ігрових і навчальних зонах, таким чином спрямовуючи навчання на новий рівень.

Зауважимо, що ігрові та діяльнісні методи навчання, зокрема конструктор LEGO є тим унікальним інструментом, за допомогою якого відбувається розвиток не лише пізнавальних процесів, таких як мислення, мовлення, увага, а й розвитку оперативної пам'яті, самоконтролю та ментальної (когнітивної) гнучкості, які є важливими для навчання протягом життя та готовності до викликів майбутнього.

Освітній процес відбувається ефективніше, коли молодші школярі створюють матеріальні предмети в реальному світі. Він є унікальним, оскільки саме тоді утворюється те, що називається «станом потоку», який характеризується захопленістю учнів під час діяльності. Стан потоку є оптимальним станом внутрішньої мотивації, оскільки школярі повністю занурені в те, що роблять.

Наприклад, на уроках «Я досліджую світ» під час розкриття окремих тем, діти створюють макети. Зокрема, під час вивчення теми «Космос», учні мають можливість спробувати себе в ролі космічних інженерів та збудувати ракети. Або розглядаючи тему «Транспортні винаходи», вони зможуть відчутти себе інженерами у сфері автомобілебудування та спроектувати сучасні автомобілі або автомобілі майбутнього.

Тож, можемо констатувати, що LEGO розкриває для молодших школярів широкий спектр можливостей для інжинірингу та творчості. Коли вони отримують цеглинки, то можуть швидко перетворити велику купу довільно розміщених цеглинок у фантастичний космічний зореліт або відтворити сцену з улюбленого мультфільму. За відсутності прописаних інструкцій учні проявляють творчий підхід. LEGO передбачає безліч варіантів освітніх ігор, а також є полотном для створення чогось нового. Методика компетентнісного навчання «Шість цеглинок» стимулює молодшого школяра до відкриттів, досліджень, експериментування, пошуку відповідей на проблемні запитання, постановки цілей та розроблення плану дій, творчості та імпровізації, домовляння з партнерами, порівняння та аналізу.

Так реалізується *природнича та технологічна освітні галузі*, оскільки учні досліджують, шукають відповіді, спостерігають за навколишнім світом, експериментують та створюють навчальні моделі, поєднуючи новий досвід з набутим раніше творчо його використовують для розв'язання проблем природничого характеру, формуючи компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій, екології тощо.

При вивченні певної країни, учні можуть змоделювати карту, наприклад, України, її прапор, або показати його цеглинками відповідних кольорів. Виконуючи такі вправи, відбувається усвідомлення себе як громадянина України, власної ідентичності та визнання цінності культурного розмаїття (*громадянська та історична освітня галузі*).

На уроках математики при вивченні чисел, можна запропонувати учням скласти цифру з цеглинок. Такий прийом доцільно використовувати з метою запам'ятовування молодшими школярами геометричних фігур.

Під час вивчення складу числа та таблиці множення можна застосувати такі прийоми: на цеглинках розмістити стікери з виразами, потім запропонувати дітям дати відповідь, або, навпаки, учитель називає вираз, а учні демонструють відповіді, що знаходяться на цеглинках. Також на цеглинках можна розташувати вирази, розв'язавши які, потрібно розставити цеглинки LEGO у порядку зростання або спадання розв'язків. Ефективним і дієвим є використання цеглинок на засвоєння складу числа, а також на додавання і віднімання чисел без переходу через десяток та утворення двоцифрових чисел, практичні операції з ними. Ігрові прийоми з цеглинками сприяють розвитку мотиваційної сфери, а також навчають дітей виконувати різні операції з дрібними речами. Це розвиває творчість, спонукає до власної тактики виконання завдань, а також стимулює дітей упевнено братися за нові завдання і самостійно приймати рішення під час виконання складніших завдань.

На уроках математики LEGO допомагає в організаційній роботі під час уроків. За допомогою них учні сигналізують про закінчення виконання роботи та про те, чи потрібна допомога. Швидко здійснюється перевірка засвоєння учнями нового матеріалу шляхом опитування, де діти вказують правильну, на їхню думку відповідь, за допомогою цеглинок певного кольору. Такими є ігрові опитування «Так чи ні» або «Вірно/невірно», які спрямовані на розвиток уваги та швидкості мислення. На нашу думку, доцільним є використання цеглинок вільно рухаючись класною кімнатою під час фізкультхвилинок, оскільки одночасно відбувається закріплення кольорів, порядкової лічби і лічби у зворотному порядку, відтворення парних і непарних чисел за допомогою цеглинок певного кольору.

Відтак молодші школярі критично оцінюють дані, процес та результат розв'язання навчальних і практичних задач, керуються правилами безпечної і чесною гри, вчать боротися, вигравати і програвати, що передбачає реалізацію *математичної та фізкультурної освітніх галузей*.

Пізнавати мистецтво, набуваючи емоційно-чуттєвого досвіду, допомагатимуть такі прийоми: під час ознайомлення учнів з поняттям «теплі і холодні кольори», можна організувати роботу в парах, де діти складатимуть різноманітні фігури окремо з «теплих» і окремо «холодних» кольорів цеглинок. Аби школярі відчули себе справжніми художниками, які генерують оригінальні ідеї й створюють справжні шедеври, уявивши, що аркуш паперу – це полотно, розкласти на ньому цеглинки у довільному порядку. Потім, за допомогою олівців, фломастерів або фарб, домалювати до них різні деталі, перетворюючи їх на витвір мистецтва (*мистецька освітня галузь*).

На уроках української мови LEGO незамінний помічник та наочне пояснення при вивченні звуків та букв. За його допомоги учні початкових класів, граючись, складають звукові схеми, використовуючи кольорові цеглинки. Наприклад, синя – голосний звук, жовта – твердий приголосний, блакитна – м'який приголосний. При вивченні частини мови можна використовувати цей прийом: іменник – жовта цеглинка, прикметник – червона, а дієслово – помаранчева тощо. Пропонована активність є ефективною, оскільки за кольорами одразу помітно, правильно чи не правильно учні склали речення.

Під час вивчення теми «Одиниці вимірювання часу» доцільно запропонувати для читання літературні твори, у яких розповідається про час. Наприклад, казку про годинник. Використовуючи LEGO System, порахувати, скільки разів у тексті зустрічається слово «годинник», позначивши його цеглинкою жовтого кольору; визначити, чи використовувалися в казці одиниці часу – позначити їх цеглинками червоного кольору, порахувати; за допомогою зелених цеглинок порахувати, скільки числівників у тесті. Визначити загальну кількість використаних цеглинок. Порівняти, на скільки зелених цеглинок більше або менше, ніж зелених або червоних. Також можна здійснити дослідження та знайти інформацію про найнезвичайніші годинники у світі, потім спробувати створити власну модель годинника майбутнього.

Таким чином школярі сприймають, аналізують, критично оцінюють інформацію в текстах різних видів та використовують її для збагачення власного досвіду, застосовують досвід математичної діяльності для пізнання навколишнього світу (*реалізація математичної, мовно-літературної та інформатичної освітньої галузей*).

Отже, в сучасному світі великий об'єм фактичних знань, на жаль, втрачає свою цінність, тому що будь-яка інформація швидко стає застарілою. А ключовими стають не самі знання, а вміння їх застосовувати на практиці. Та ще важливішою стає обізнаність у тому, як знаходити інформацію, інтерпретувати, чи створювати нову. Очевидним стає, що і те, і інше є результатом діяльності, а діяльність - це вирішення завдань. Тож, одним із шляхів донесення навчального матеріалу є використання ігрових та діяльнісних методів навчання. Залежність дітей від гаджетів набуває величезного масштабу, тому і розвиток дрібної моторики майже відсутній. А отже, одним із завдань, поставлених перед педагогами, є пояснення теоретичного матеріалу у вигляді гри з максимальним використанням наочності, що сприятиме не тільки розвитку дрібної моторики, а й формуванню компетентностей, які допоможуть дітям справлятися з викликами майбутнього. І з цим завданням в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» успішно справляється LEGO.

Список використаних джерел:

1. Lego wedo книга для вчителя. Данія: LEGO Group, 2009. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://soiro.ru/sites/default/files/lego_wedo_-_kniga_uchitelya.pdf
2. Закон України про освіту. URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>
3. Нова українська школа: poradnik dla vchitelya. Київ: Літера ЛТД, 2018.
4. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: навч.-метод. посіб. / Г. С. Тарасенко, Н. В. Гавриш, Н. В. Кудикіна, Н. В. Лисенко, Л. О. Калмикова; В.о. М-во освіти і науки України; За ред. Г. С. Тарасенко; Відп. за вип. Н. Кальченко. К. : Слово, 2010. 317с.
5. Офіційний сайт Lego. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lego.com/en-us/>
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
7. Рома О. Ю. Підготовка вчителів початкової школи в системі післядипломної освіти до реалізації ігрових методів навчання засобами LEGO : автореф. дис. канд. пед. наук: [спец.] 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти» / Рома Оксана Юріївна ;– Запоріжжя, 2020. – 20 с.
8. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підруч. К.: Грамота, 2012. 504 с.